

HALK EĞİTİMİ MERKEZLERİNİN KADINLARA YÖNELİK KURSLARINDA PROGRAM ÖNCELİĞİ

Rıfat MİSER*

ÖZET

Halk Eğitimi Merkezleri, ülkemizin en yaygın halk eğitimi kuruluşlarıdır. Bu kuruluşların kurslarında kadınlara öncelik verilmektedir. Hangi çeşit programların önceliğiyle kursların düzenlendiğini saptamayı amaçlayan bu incelemede, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün "Yaygın Eğitim İstatistikleri" kullanılmıştır. Sonuçta, Halk Eğitimi Merkezlerinin kurslarında ev kadını rolünü pekiştiren programlara öncelik verildiği bulunmuştur.

ABSTRACT

Adult Education Centers are most common institutions in adult education. The priorities are given to women during the designinG the course in Adult Education Centers. The aim of this study is to find out what kind of program being dominated in the Adult Education Cneters. Centres In this study, National Statistics Institute data on adult education were use, Finally the results of this study shows that the program gives priorities to roles of housewife.

GİRİŞ

Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği, Milli Eğitim Temel Kanunu, Beş Yıllık Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şuraları incelendiğinde; tüm nüfusa çok çeşitli konularda hak eğitimi hizmeti sunulmasının beklenildiği görülmektedir. Ancak

---

* Yrd. Doç. Dr. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Halk Eğitimi Bölümü

olanakların sınırlılığı, uygulamada gerek programlar gerekse hedef kitle açısından belli önceliklere uyulmasını gerektirmektedir.

Ülkemizde, halk eğitiminde önceliği olan hedef kitlelerden birisi de kadınlardır. Örneğin, Paris Yetişkin Eğitimi Konferansı'nda dönemin Milli Eğitim Bakanı, Türkiye'de halk eğitiminde öncelikli hedef kitlelerden birinin kadınlar olduğunu belirtmiştir (MEB, 1985, s. 15). Yaygın Eğitim konusunun ele alındığı 13. Milli Eğitim Şurası da; "bir öncelikler sıralaması yapılması yerine, belli aralıklarla önceliklerin gözden geçirilmesinin daha uygun olacağı" görüşünde olmakla birlikte; kadın nüfusu öncelikli hedef kitlelerden biri olarak anmıştır (MEB, 1990, s. 60).

Ülkemizde, ana görevi halk eğitimi yapmak olan kuruluşlar içinde, ülkenin hemen her yanında halk eğitimi hizmeti sunan bir yaygınlığa sahip olmasından ötürü Halk Eğitimi Merkezlerinin (HEM) özel bir yeri bulunmaktadır. Bunların uygulamalarına bakıldığında da kadınlara öncelik verildiği görülmektedir. Nitekim, 1974-1984 yılları arasındaki on yıllık dönemde HEM'ler tarafından uygulanan programlara katılanların %16.3'ünün erkek, %83.7'sinin kadın olduğu bulunmuştur. (Miser, 1987, s. 56). Ancak kime öncelik verildiği kadar, hangi konulara öncelik verildiği de önemlidir. Dolayısıyla, HEM'lerin uygulamalarında kadınların hangi gereksinimlerinin karşılanmaya çalışıldığının ya da daha iyi bir deyişle kadınlara hangi programlarla yönelindiğinin ortaya konulmasına gerek vardır.

YÖNTEM

Bu incelemenin amacı, öncelikli bir hedef kitle olarak kadın nüfusa yönelen HEM'lerin, hangi programlarla bu yönelimi, önceliği gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu amaçla yapılan incelemede, Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından en son yayınlanan 1990-1991 Yaygın Eğitim İstatistikleri esas alınmış ve şöyle bir yol izlenmiştir:

1. HEM'lerin uygulamalarına ilişkin veriler, "salt kadınlara yönelen kurs ve programlar", "salt erkeklere yönelen kurs ve programlar", "kadın ve erkeklerin birlikte katıldığı kurs ve programlar" olarak sınıflanmıştır.

2. Erkeklerin çok az yer aldığı 13 programa katılan erkeklerin bu programlara katılanlara oranı %1.8; kadınların çok az yer aldığı 4 programa katılan kadınların bu programlara katılanlara oranı da %1.6'dır. Bu yüzden, erkek katılımcıların oranının %10'un altında olduğu her bir kurs ve program, "salt kadınlara yönelen kurs ve programlar" içine; kadın katılımcıların oranının %10'nun altında olduğu her bir kurs ve program, "salt erkeklere yönelen kurs ve programlar" içine alınarak değerlendirilmiştir.

3. Katılımcılara ilişkin DİE verileri; başlayan, devam eden ve bitirenler olarak üç ayrı başlık altında verilmektedir. Bu incelemede, "bitirenler" başlığı altındaki veriler kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bulgular

Halk Eğitimi Merkezleri, 1990-1991 döneminde 62126 tane kurs düzenlenmiştir. Bu kurslarda 161 çeşit program uygulanmıştır. Kurslara 128472'si erkek (%13.9'u), 797807'si kadın (%86.1'i), toplam 926279 kişi katılmıştır.

1. Sözkonusu dönemde düzenlenen kursların, uygulanan programların ve katılımcıların cinsiyetlere göre dağılımı Çizelge 1'de verilmektedir.

Çizelge 1

Kursların, Programların ve Katılımcıların Cinsiyetlere Göre Dağılımı (1990-91)

	Kurs Sayısı	%	Katılan Erkek	%	Katılan Kadın	%	Kurs Çeşidi	%
Kadın. Yön. Kurs ve Prog.	40504	65.2	1472	1.1	556657	69.8	43	26.7
Erkek. Yön. Kurs ve Prog.	1654	2.7	30561	23.8	250	0.03	53	32.9
Birlikte Kat. Kurs ve Prog.	19968	32.1	96439	75.1	240898	30.2	65	40.4
TOPLAM	62126	100	128472	100	797807	100	161	100

2. Cinsiyetlere göre izlenen program çeşitleri ve bunlara katılanların kendi cinsiyetinden katılanlara oranları Çizelge 2 a, b, c de verilmektedir.

Çizelge 2 a
Kadınlara Yönelik Program Çeşitleri ve Katılan Kadınların Oranı

Program Çeşidi	%	Program Çeşidi	%
Bıçkı-dikiş	18.6	Türk işi	0.2
Makine nakışı-piko	13.5	Usta öğretici	0.2
İç giyim	5.3	Sim sırma	0.1
El nak. Giyim süsleme	4.7	Dekoratif resim	0.1
Besin ve beslenme	4.5	Konfeksiyon	0.1
El san. Oyacılık	3.8	Kilimcilik	0.1
Ev yönetimi	2.8	Modelistlik	0.1
Halicilik	2.6	Vitray	0.1
Aile planlaması	2.0	Pano	0.0
Çocuk bak. Gelişimi	2.0	Pastacılık	0.0
Ana-çocuk sağlığı	1.9	Battaniyecilik	0.0
Ev ekonomisi	1.3	Önlis, eğitimi takviye	0.0
Aile eğitimi	1.1	Yakma	0.0
Trikotaj	1.0	Mankenlik	0.0
Çevre sağlığı	0.8	Hasır bilezik örücülüğü	0.0
Yapma çiçek	0.5	Dokumacılık	0.0
Makrome	0.5	Çorapçılık	0.0
Batik	0.4	Cilt bakımı-makyaj	0.0
Yorgancılık	0.4	Çin-kum iğne	0.0
Beyaz iş	0.3	Hastabakıcılık	0.0
Kumaş desen, boya	0.3	Ev dekarasyonu	0.0
İğne-mekik oyası	0.2		

*

* 0.0, Katılanların kendi cinsiyetlerine oranı %1'den küçük olanları göstermektedir.

Çizelge 2 b

Erkeklerle Yönelik Programlar ve Katılan Erkek Oranı

Program Çeşidi	%	Program Çeşidi	%
Kalorifer ateşçiliği	11.1	Sürveyan	0.0
Elekt. Radyo-tv	2.8	Eletrik tesisatçılığı	0.0
Arıcılık	1.0	Büro makine Bakım onarım	0.0
Aşçılık	0.9	Erkek berberliği	0.0
Oto tamirat-boya	0.8	Tasavvuf musikisi	0.0
Besicilik	0.6	Lületaşı işlemeciliği	0.0
Marangoz-mobilya	0.6	Traktör sürücü, bakımı	0.0
Ciltcilik	0.5	Erkek terziliği	0.0
Meyvecilik	0.5	Model uçak	0.0
Teak-wando	0.5	Bobinaj	0.0
Boya-badana	0.4	Kaptanlık	0.0
Ayakkabıcılık	0.3	Kat hizmetleri	0.0
Ağaç işi.doğrama	0.3	Aşıcılık	0.0
Duvarcılık	0.3	Oto motor tamiri	0.0
Seracılık	0.3	Oymacılık	0.0
Elektronik	0.3	Süpürge yapımı	0.0
Servis hizmetleri	0.3	Mermercilik	0.0
Demircilik	0.2	Bastonculuk	0.0
Sıhhi tesisat	0.2	Pazarlama	0.0
İnşaat kalıpcılığı	0.2	Dini musiki	0.0
Operatör-iş makinaları	0.2	Psiko-sosyoloji-pedag.	0.0
Kaynakçılık	0.2	Sobacılık	0.0
Trafik	0.1	Dülger	0.0
Kooperatifçilik	0.1	Biblo yapımı	0.0
Çiftçilik	0.0	Doğalgaz tesisatçılığı	0.0
Metal işleri	0.0	İpek böcekçiliği	0.0
Oto elektrik	0.0		

Çizelge 2 c
Kadın ve Erkeklerin Birlikte Katıldıkları Programlar ve
Katılanların Oranı

Program Çeşidi	Kadın %	Erkek %	Program Çeşidi	Kadın %	Erkek%
Genel kültür	11.1	1.1	Fizik	0.0	0.3
İlkyardım	4.5	0.7	Kimya	0.0	0.3
Halk oyunları	2.1	9.0	Biyoloji	0.0	0.2
Daktilo	1.6	6.6	Kuran-ı Kerim	0.0	0.2
Toplum kalkın.	1.5	0.1	İlkokul takviye	0.0	0.2
Bilgisayar	1.4	7.6	Müzik koro	0.0	0.2
Vatandaşlık bil.	1.3	0.3	Sürücü-araç kul	0.0	0.1
Türk inkilap tarihi	0.8	1.1	Turizm hizmet.	0.0	0.1
İngilizce	0.5	4.3	Turizm	0.0	0.1
Matematik	0.5	4.8	Fotoğrafçılık	0.0	0.1
Müzik alet. çalma	0.4	3.4	Gümüş işleme.	0.0	0.0
Parasız yat. Oku.haz	0.4	3.4	Hattatlık	0.0	0.0
Türkçe	0.4	3.7	Konservecilik	0.0	0.0
Diğer	0.4	0.7	Mimar. pro. res	0.0	0.0
Kuaför	0.4	0.3	Santralçılık	0.0	0.0
Muhasebe	0.3	2.4	Seramik	0.0	0.0
Anadolu lis. Haz.	0.3	3.4	Stilistik	0.0	0.0
Üniversiteye haz.	0.3	2.9	Teknik resim	0.0	0.0
Testle sınava haz.	0.3	2.5	Turistik eşya	0.0	0.0
Fen bilgisi	0.2	2.5	Çiçek yetiştir.	0.0	0.0
Din kültürü	0.2	1.2	Resepsiyon	0.0	0.0
Sosyal bilgiler	0.2	1.3	Sekreterlik	0.0	0.0
Resim	0.1	0.5	Fransızca	0.0	0.0
Spor	0.1	3.4	Felsefe	0.0	0.0
Türk halk müziği	0.1	0.6	Görgü kuralları	0.0	0.0
Arapça	0.0	1.1	İzcilik	0.0	0.0
Ortaokul takviye	0.0	0.5	A.öğ. Fak. Haz	0.0	0.0
Almanca	0.0	0.5	Yazışma kural.	0.0	0.0
Tiyatro	0.0	0.4	Santraç	0.0	0.0
Türk dili ve ed.	0.0	0.4	Sivil savunma	0.0	0.0
Coğrafya	0.0	0.3	Lise takviye	0.0	0.0
Fen liselerine haz.	0.0	0.3			

Yorum

Yukarıdaki veriler, HEM'lerin etkinliklerine ilişkin üç tipik özelliği göstermektedir. Şöyleki;

1. Kadınlara yönelik kurs ve programlara öncelik verilmektedir. HEM'lerin düzenlendiği kursların çoğunluğu (%65.2'si) kadınlara yöneliktir. Halk eğitim kurslarına katılan kadınların yaklaşık %70'i de bu kurslara katılmışlardır. Bu sonuç, etkinliklerde kadınlar öncelik verildiğini ortaya koymaktadır. Ancak bu önceliğin, daha çok yoksunluk içinde olan kadınlara yönelik bilinçli bir çabanın ürünü olduğun söylemek olası değildir. Çünkü kadınlara yönelik programlara bakıldığında; onların ekonomik, toplumsal, kültürel yoksunluklarını gidermeye değil, onları ev kadını olarak geliştirmeye ağırlık verildiği görülmektedir. Önceliğin, sunulan programlardaki kalıplaşmadan kaynaklandığı sanılmaktadır. Özellikle, halk eğitimi sistemin doğasına aykırı olara, tam zamanlı öğretici personel istihdamı; belli programların, özellikle kadınlara yönelik programların daha yaygın sunulmasına, uygulanmasına yol açmaktadır.

2. Kadınlara yönelik kurslarda uygulanan program çeşitleri sınırlıdır. Halk eğitimi kurslarının çoğunluğunun kadınlara yönelik olmasına ve kadınların çoğunluğunun da bu kurslara katılmasına karşın; bu kurslarda uygulanan programlar oldukça sınırlıdır. HEM'ler, 1990-1991 döneminde 161 çeşit program uygulamıştır. Ama kadınlara yönelik kurslarda yalnızca 43 çeşit program uygulanmıştır; ki bu, program çeşitliliğinin %26.7'sini oluşturmaktadır. Oysa erkeklere yönelik kursların oranının %2.7, bu kurslara katılan erkeklerin oranının %23.8 olmasına karşın; bu kurslarda uygulanan programlar, program çeşitlerinin %32.9'unu oluşturmaktadır. Kadınlara yönelik ve kadınların çoğunluğunun katıldığı kurslarda uygulanan program çeşitlerinin sınırlığı, kadın nüfusun gereksinmelerinin yeterince

dikkate alınmadığını; kadınlara yönelik kurslarda bir kalıplaşmanın olduğunu düşünmektedir.

3. Kadınlara yönelik kurslarda uygulanan programlar, onların ev dışında işlendirilmesine olanak verecek beceriler kazandırmaya yönelik değildir; kadınların “ ev kadını” niteliğini artırmaya yöneliktir. HEM’lerin, kadınlara yönelik programlarının hemen tümünün; iç giyim, besin ve beslenme, çocuk bakımı gibi geleneksel kadın rollerini pekiştiren programlar olduğu görülmektedir. Öyleki, yalnızca şu dört program; biçki-dikiş, el nakışı-giyim süsleme, giyim-iç giyim, besin ve beslenme programları kadınlara yönelik programların %67’sini oluşturmuş; kadınlara yönelik programlara katılanların %66.8’i yalnızca bu dört programı izlemişlerdir. Kadın ve erkeklerin birlikte katıldıkları programların çoğunluğunun ise üniversiteye hazırlık, ingilizce gibi destek programlardan; müzik, folklor gibi öğretim programı dışı programlardan, olduğu gözlenmektedir. (bilgisayar) daktilo, teknik resim, muhasebe gibi az sayıda program dışında kadınların işlendirmesine olanak verecek nitelikte programlar bulunmamaktadır. Oysa erkeklere yönelik programların hemen tümü; ayakkabıcılık, kaynakçılık, terzilik, sobacılık gibi işlendirmeye olanak verecek programlardır.

HEM’lerin etkinliklerinde kadın nüfusa öncelik veriliyor olmasına karşın; kadınların üretici olabilmesin, ülke kalkınmasına doğrudan katkıda bulunabilmelerine, ekonomik bağımsızlıklarını elde etmelerine olanak verecek nitelikte programların çok az olduğu görülmektedir. Uygulanan programların çoğunluğu, kadınların ev kadınlığına ilişkin yeterliklerini artıracak, kendi gereksinmelerini karşılamalarını sağlayarak gideri azaltmaya olanak verecek nitelikte programlardır. Dolayısıyla HEM’lerin yalnızca kadınlara öncelik vermekle kalmadığı; aynı zamanda onların daha nitelikli ev kadını olmalarına yönelik programlara da

öncelik verdiği söylenebilir. Böylece, örtük olarak, kadınlar “işgücünün yeniden üretimi” ile sınırlanmaktadır.

Kadınların, “işgücünün yeniden üretimi” işlevi ile sınırlanması; “Kadınların, eşit statüde bireyler olarak toplumsal yaşamın her alanına katılmalarının sağlanması esastır” (DPT, 1995, s. 38), sözleriyle açıklanan yöneltiye uygun değildir. Bunun ötesinde bazı olumsuzlukları da berkitmektedir. Şöyleki;

- Kadınların kendi evinde “işgücünün yeniden üretimi” ile sınırlanması, yaşamın örgütlenmemişliğinin bir göstergesidir. Oysa çocuk bakımı, ev temizliği gibi kadını eve kapatan uğraşlar, önemli ölçüde, bunları iş edinmiş kuruluşlar eliyle yerine getirilebilir. Örneğin, çocuk bakımını temel gereksinmelere yanıt vermek; temel gereksinimleri ise korunma, sağlık ve yiyeceğin ötesinde sevgi, şefkat, uyarım, güven duygusu keşif ve buluşa olanak veren oyun olarak betimleyen Myrs, (1996, ss: 275-276); hem birçok toplumda tek bakıcının anneler olmadığını, hem de kadınların ev dışında çalışmasının çocuklara zararlı olacağını düşünmenin saflık olduğunu vurgulamaktadır. Öyleyse çocuk bakımını bile örgütlenmiş kuruluşlarla paylaşılmaz bir uğraş olarak görmek olanaklı değildir.

- 1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, (DİE, 1993, ss: 112-114), 12 ve daha yukarı yaştaki nüfusun %50.4’ünün erkek, %49.6’sının kadın olmasına karşın; son hafta içinde iktisaden faal olan nüfusun %65’i erkek, %35’i kadındır. Bucak ve köyler çıkarıldığında ise iktisaden faal olan kadın nüfusun oranı daha da azalmaktadır. İl ve ilçe merkezlerine ilişkin verilere göre; 12 ve daha yukarı yaştaki kent nüfusunun %72.6’sı iktisaden faalken, kentli kadınlarda bu oran %14.7’dir. Kentli kadın nüfusun %71’i ev kadını olarak gözükmektedir. Dolayısıyla HEM’lerin, kadınları işgücünün yeniden üretimi ile sınırlayan programlara öncelik vermesi; kadınların varolan konumlarını sürdürmek, onların ulusal

kalkınmaya doğrudan katkı yapmaları gereğini gözardı etmek anlamını da taşımaktadır.

- Kadınların ev kadınlığı ile sınırlanmasının, işlendirilmesini kolaylaştıran bir becerisinin olmamasının; kadının eşiyle olan ilişkilerinde istenmeyen gelişmeler olduğunda onu çaresiz kıldığı, kendi yaşamına ilişkin kararların edilgin alıcısı olmasına yol açtığı gözlenebilmektedir. Bu gözleme ilişkin bir araştırma bulgusuna rastlanılmamakla birlikte, büyük kent işçi aileleri arasında yapılan bir araştırmanın bulgularından biri, kocaların iş sorunlarının olmadığı ailelerde kararlar ortak veriliyor gibi gözüktüğüne, erkeğin veto hakkını daha çok kullandığını, kadının ikna yolunu kullanırken kocanın kestirip attığını bulmuştur (Bolak, 1990, s. 221). Bu bulgu kadının ev içindeki konumunu göstermesi açısından ilginçtir ve kadının iş yeterliğinin olmasının bu konumu olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Kadınların çoğunluğunun da (%58'i), kadının bağımsızlığını kazanmasının en iyi yolunun bir işte çalışmak olduğunu düşündükleri görülmektedir (TÜSİAD, 1991, s. 33).

Öte yandan, bilindiği üzere, halk eğitim gönüllü katılıma dayanan ve bu yüzden katılanların gereksinimleri üzerine kurulan bir eğitim sürecidir. Ayhan'ın (1988, s. 129), Ankara il merkezindeki HEM'lerin kurslarına katılanlar arasında yaptığı araştırmaya göre; kadınlar için, günlük yaşama değişiklik katma, yeni insanlarla tanışma, kendisinin ve ailesinin gereksinimlerini karşılayarak aile bütçesine katkıda bulunma ve toplumsallaşma istekleri; erkekler için, kurs bitirme belgesine duyulan gereksinim halk eğitimi kurslarına katılmanın en önemli nedenleridir. Dolayısıyla HEM'lerin yaygın biçimde uyguladığı kadınlara yönelik programların, katılan kadınların istemi ile uyduğu söylenebilir. Ancak yine bilindiği üzere, halk eğitiminde sunum istemi etkilemektedir. Kadınların eve ait olmayan işlerde işlendirmeye olanak verecek yeterlikler kazanmayı

gereksinmedikleri söylenemez. Örneğin, 1983 sonrasındaki yüksek enflasyondan sözeden Ecevit (1990, ss: 113-114); bu ortamda kentlerde çalışmak isteyen kadın sayısında da önemli bir artış olduğunu, kadınların önemli ölçüde örgütsüz sektöre yöneldiklerini ve örgütsüz sektörde çalışan kadınların en az örgütlü sektörde çalışanlar kadar, hatta onlardan da fazla olabileceğini belirtmektedir. Öyleyse kadınlar çalışmak istemektedirler ve bu yüzden ev dışında işlendirmeye olanak verecek yeterlikleri gereksinmedikleri söylenemez.

Kadınlara yönelik programlara katılanların eğitim ve yaş durumlarına bakıldığında (Çizelge 3), bu programlara katılan kadınların çoğunluğunun ilkokul mezunu ve 15-22 yaş kümesinde oldukları görülmektedir. Bir meslek lisesi-lise dengi-veya fakülte mezunu olan çok az sayıda katılımcı vardır. Dolayısıyla sözkonusu programlara katılanların çoğunluğunun herhangi bir mesleki yeterlik kazanacakları bir öğrenim görmemiş oldukları; bir meslek seçme ve o mesleğe ilişkin yeterlik kazanma aşamasında oldukları düşünülebilir. Ama, yukarıdan beri vurgulandığı gibi, HEM'lerin bunlara yönelik programları onlara bir meslek kazandırmaktan çok, iyi birer ev kadını olmalarına odaklanmıştır.

Çizelge 3

Kadınlara Yönelik Programlara Katılan Kadınların Eğitim ve Yaş Durumları

	Okur Yazar	İlkokul	Orta okul	Lise	Lise dengi	Fakülte	7-14	15-22	23-44	45+
Sayı	20585	443607	47624	36699	7103	2221	71817	394996	87483	2568
%	3.7	79.8	8.5	6.6	1.3	0.4	12.9	70.9	15.7	0.5

SONUÇ

Aktarılan bilgilerin ve yapılan tartışmaların ışığında, burada sonuç yerine 6. ve 7. Beş Yıllık Kalkınma Planlarına birbirini bütünleyen iki göndermeyle yetinmek daha anlamlı gözükmektedir. Şöyle ki;

Yaygın eğitimde öncelik istihdama yönelik beceri eğitiminde olacaktır. İş ve İşçi Bulma Kurumu ile işbirliği yapılarak beceri ve meslek kazandırıcı eğitimin kapsamı ve imkanları genişletilecek, bu konuda kamu ve özel istihdam kuruluşlarının hizmet vermeleri teşvik edilecektir (DPT, 1989, s. 296).

Mesleki-teknik örgün ve yaygın eğitimin ekonominin insangücü ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi çalışmalarında amaçlanan düzeye ulaşılammıştır. **Özellikle yaygın eğitimde yetersiz kalmıştır (DPT, 1995, s. 38).**

Hiç kuşkusuz, ekonominin insangücü ihtiyaçlarından, beceri eğitiminden sözedilirken kadın ve erkek ayrımı yapılmamaktadır. HEM'lerin kadınlara yönelik programlarda; kadınların yeterliklerini geliştirerek kendilerini gerçekleştirebilme, ülke kalkınmasına daha fazla katkıda bulunabilme olanağına kavuşmalarının dikkate alınmasına gerek vardır.

KAYNAKÇA

Ayhan, Serap (1988). **Halk Eğitiminde Katılma**. Yayınlanmamış doktora tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bolak, HALE (1990). "Aile İçi Kadın Erkek İlişkilerinin Çok Boyutlu Kavramsalaştırılmasına Yönelik Öneriler", Şirin Tekeli (Ed.). **Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın** (219-229) İstanbul: İletişim Yayınları.

Ecevit, F. Yıldız (1990). "Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değişen Biçimler", Şirin Tekeli (Ed.) **Kadın Bakış**

Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın (105-115) İstanbul: İletişim Yayınları.

DİE (1993). **Genel Nüfus Sayımı, 1990, Nüfusun Sosyal ve Ekonomi Nitelikleri**, Ankara.

DİE (1994). **Milli Eğitim İstatistikleri, Yaygın Eğitim, 1990-1991**. Ankara.

DPT (1989). **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1990-1994)** Ankara.

DPT (1995) **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,(1996-2000)**. Ankara.

MEB (1985) **Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı M. Vehbi Dinçerler'in 19-29 Mart 1985 Tarihleri Arasında Paris'te Yapılan Dördüncü Milletlerarası Halk Eğitimi Konferansında Yaptığı Konuşma Metni**. Ankara: Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Yayını.

MEB (1990). **XII. Milli Eğitim Şurası, (Yaygın Eğitim), 15-19 Ocak 1990**. Ankara.

Miser Rıfat (1987). **Halk Eğitimi Kurs Programlarının Nicel Yapısı, (Çeşitleri, Yaygınlıkları, Katılanlar)**. Yayınlanmamış yüksek lisan tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Myers, Robert (1996). **Hayatta Kalan Oniki**. (Çev. Remziye Ağış Bakay, Erden Ünlü,). Ankara: Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayını.

TÜSİAD (1991). **Türk Toplumunun Değerleri**. İstanbul.